

folk/ed. Derg, 2022; 28(2)-110. sayı
DOI: 10.22559/folklor.2110

Araştırma makalesi/Research article

Türkülerde Othello Sendromu

Othello Syndrome in Turkish Folk Songs

Baki Bora Hança**

Kıskançlık; etiyle beslendiği avla oynayan yeşil gözlü bir canavardır
W. Shakespeare, Othello (III. perde, III. sahne)

Öz

İnsan ruhunda estetik hazlar uyandıran edebiyat, konusunu insan ve yaşamdan alır, psikolojinin konusu ise duyumsama, düşünme ve davranıştır. Her iki alanda da hayal gücü bilinçaltına önem verme, çağrışım yöntemi kullanma ve benzeri inceleme metotları kullanılır. Anlatmalar üzerinde yapılan incelemelerde geniş anlamıyla edebiyat psikolojiden yöntem açısından yararlanır ve yaratmaların insan ruhunda bıraktığı etkiler bakımından da psikoloji edebiyattan beslenir. Halk edebiyatı anonim türlerinden olan türküler bu ilişki çerçevesinde psikolojik veriler temel alınarak değerlendirilmek çalışmamızın ana eksenini oluşturmaktadır. Konu ve tema bağlamında herhangi bir türe kaynaklık etmiş olan vakalar insan davranışı ve bu davranış modelinin sanatsal yansımaları olarak kabul edilebilir. İnsan var olduğundan beri çevre ile olan ilişkisini öncelikle temel dürtüler sonrasında ise kazandığı kültürel edinimler ile kuragelmiştir. Kıskançlık, bu ilişkileri etkileyen temel unsurlardan biridir. Türkülere de

Geliş tarihi (Received): 5-01-2022 – Kabul tarihi (Accepted): 12-04-2022

* Dr.Öğr. Üyesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili Edebiyatı Bölümü. (Muğla Sıtkı Koçman University Department of Turkish Language and Literature). borahanca@gmail.com. ORCID 0000-0003-2582-8130

tematik açıdan yaklaştığımızda patolojik kıskançlığın sebep olduğu olayların toplum ruhunda yarattığı etkinin trajik sonuçları açıkça görülmektedir. Bu sebeple bir türe bu denli etki etmiş olan duygunun psikolojik derinliğine ve daha önce yazılmış veya yaratılmış olan edebî ve sanatsal eserlere olan etkisine bakılması gerekliliği doğmaktadır. Herhangi bir dürtü sanata, sanatta kullanılan olgu ise o dürtünün adının konmasına dönüşür. Böylelikle isimlendirilmiş olan terminoloji ondan sonraki yaratmaların çözümlenmesiyle ilgili bir döngünün işleyişini yeniden başlatır. Bu bağlamda dürtü Othello eserine yansımış, tema gerçek hayattaki olgularla benzerliği sayesinde bir sendrom adını almış ve ondan sonraki anlatmalardaki eş durumlara kaynaklık etmiştir. Türküler bu döngüden soyutlanamayacağı için inceleme eksenine girmiştir. Bu anlamda türkülerde yer alan patolojik kıskançlık, Othello Sendromu bağlamında değerlendirmeye alınarak çözümlenmiştir.

Anahtar sözcükler: *türkü, kıskançlık, Othello, Othello sendromu, Shakespeare, kompleks, halk vicdanı*

Abstract

Literature, which awakens esthetic pleasures in the human soul, has as its theme man and life, and psychology has as its theme sensation, thought, and behavior. In both fields, imagination, the importance of the subconscious, the method of association, and similar methods of investigation are used. In the studies of narratives, literature in the broadest sense benefits from psychology in terms of method, and psychology benefits from literature in terms of the effects of the works on the human mind. The main axis of our study is to evaluate folk songs, which are anonymous types of folk literature, on the basis of psychological data within the framework of this relationship. Cases that were the source of each genre in the context of the subject and theme can be accepted as human behavior and artistic reflection of this behavioral model. Since man has existed, he has established his relationship with the environment first with the basic impulses and then with the cultural achievements he has acquired. Jealousy is one of the most important factors that influence these relationships. If we approach folk songs from a thematic point of view, the tragic consequences of the impact of the events caused by pathological jealousy on the community spirit become clearly visible. For this reason, it is necessary to consider the psychological depth of the emotion that had such an impact on a genre and its effects on literary and artistic works previously written or created. Any impulse becomes art, and the phenomenon used in art becomes the name of this impulse. The terminology thus named sets in motion a cycle of analysis of subsequent creations. In this context, the impulse is reflected in Othello's work; the theme is called a syndrome because of its similarity to real events, and becomes a source for similar situations in subsequent narratives. Since folk songs cannot be isolated from this cycle, they have become the focus of the study. In this sense, pathological jealousy in folk songs was analyzed in the context of the Othello syndrome.

Keywords: *folk song, jealousy, Othello, Othello syndrome, Shakespeare, complex, public conscience*

Extended summary

The aim of the study “The Othello Syndrome in Folk Songs” is, in the broadest sense, to establish an interdisciplinary link in the fields of literature and psychology. Pointing out the elements that nourish the two disciplines through this connection, establishing a relationship and creating a field of study with this relationship are among the principles highlighted in the study. In W. Shakespeare’s 1604 play Othello, the story is that Iago, working under Othello’s command, uses a handkerchief to slander Destemona, and Othello strangles his beloved wife based on this suspicion. This story is known in medicine as the Othello Syndrome. Othello, one of Shakespeare’s most important works, gave its name to Othello Syndrome, also known as “Pathological Jealousy.” Syndrome in medicine; It is defined as a group of symptoms that occur together and indicate a specific disorder. The question of whether this problem can be applied to any genre in the field of folklore based on this syndrome, inspired by a literary work of the science of psychology, is the field of investigation of the study. Folk songs, which are a common form of folk literature, have processed many human emotions. In terms of themes, folk songs that include themes such as heroism, longing, separation, love, death and jealousy reflect a formulated expression of a romantic outlook. However, if the song in question has a lived history, this realistic effect turns it into realism and almost a document of oral history. Regardless of the point of view of the person who created the folk song, the theme, the content, the emotions expressed, and even the judgement of the judge reveal their hidden veils when it is re-read. Through this re-reading effect, the cultural background of a society, local or universal characteristics, norms, perspectives on life, interactions with the environment, etc. can be brought to light through narratives. In this regard, the study discusses folk songs with examples of the feeling of jealousy. Seven songs in which the feeling of jealousy was basically dealt with were selected and evaluated in the axis of the Othello syndrome by considering the behavior of the characters in the stories of these folk songs. This study has led to the need to point out a common area, since the fields of folk literature and psychology, which are two disciplines that cross-fertilize each other, contain some inseparable building blocks. For many years, there have been numerous studies showing the relationship between psychology and literature. In particular, Kriton Dinçmen’s “Psikomitos,” which shows that myths are the source of psychological literature, represents one of the most important studies on this subject. In the study of the Othello syndrome in folk songs, priority was given to the study of primary sources written in the original international language, in which the reason, purpose and explanation of the Othello syndrome were discussed in detail. The main point that distinguishes this study from other studies is that for the first time a syndrome from psychology has been applied to folk songs, one of the literary genres.

Of course, the primary purpose here is to show the attitudes of folk songs toward characters who cause destruction through the delusion of jealousy. In applying the Othello syndrome to the folk song genre, a conceptual methodology based on theories was used. Jealousy, which is a form of behavior, was evaluated by applying it to the characters in the folk songs with stories. During the evaluation process, it was determined that the characters who killed their spouses in the folk songs exhibited the characteristics of this syndrome. After this finding, it was evaluated how the audience behaved toward the character who exhibited

the corresponding behavior, how they expressed it, and how they generally viewed the people who killed their spouses out of jealousy.

Applying the Othello syndrome based on pathological jealousy to selected folk songs reveals that the characters in the story bear the symptoms of the syndrome. In addition to the characters, public conscience comes to the fore in the perspective of these people. The public conscience put into words and melodies with emotional expression the death events that occurred in different ways in the folk songs. While public conscience condemned the killing, it did not distinguish the person, status, or nature of the event. The public condemned the killing of people, for whatever reason, even in cases that it would not accept, exclude, or approve of under normal circumstances - in terms of belief and moral understanding. Perhaps the most important role of the public is to assume authority for the victim who can no longer defend himself. The people both point to the criminals and to the speaker of the victim by singing a song about the death event. In this context, the songs sung in this way have the function of being a reference for the attitude of the people towards similar events that are likely to occur and which side they will take.

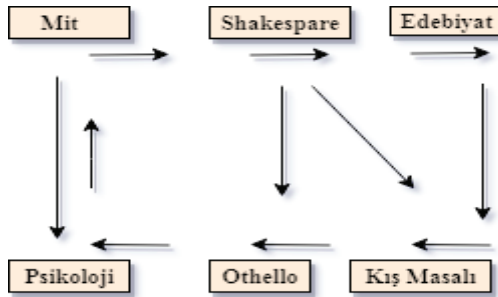
Giriş

İnsan doğumdan ölüme dek fiziksel gelişim ve değişimleri kadar duygu durumlarındaki gelgitleriyle de hayat sürecinde var olur. Biyolojik/fizyolojik yapıların oluşturduğu etkiler görünür biçimde ruhsal duygu durumları insanın algı mekanizmasıyla hissettiği tanımlamalardan ileri gidemez. İnsan ruhunun derin yapısını oluşturan duygular, olumlu veya olumsuz şekilleriyle ancak eyleme dönüşme hâlinde gözlemlenebilir. Bu eylemler bireysel veya toplumsal bazda yapıcı veya yıkıcı sonuçlar doğurabilir. Aşk, sevgi, ihtiras, öfke, kıskançlık, hüznün, neşe gibi izlenimlerin yansımaları yine bir duygu olan yaratma olgusunu tetikler. Bu yaratma olgusu en başta mit, masal, efsane gibi arkaik türlerin teşekkülüne kaynaklık etmiştir. Söz konusu yaratmalara kaynaklık eden duygulardan biri olan kıskançlık, yayılımını ve etki alanını tahrip etme gücüyle ölçekler. *Bir kimse üstünlük gösterdiğinde veya sevilen birisinin başkası ile ilgilendiği kanısına varıldığında takınılan olumsuz tutum, güncülük, hasetçilik, hasutluk* (TDK, 2019: 1424), olarak tanımlanan kıskançlık kelimesi İngilizcede üç kelimeyle kendisine karşılık bulur; *jealousy, heartburning, green-eyedmonster*. Bunlardan *jealousy*, genel bir kıskançlık anlamını yansıtırken *heartburning*, âdeta derin kıskançlığın kişide yarattığı hezeyanı, *green-eyedmonster* ise kıskançlık duygusunun başkalarına zarar verecek boyutlara ulaştığını betimler. Özellikle konunun hududunu oluşturan *green-eyedmonster* deyimi, anlatıların dinamiğinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu dinamik öyle güçlü bir canavardır ki yedi ölümcül günahın biridir, o Samuel’i şeytana dönüştürür. Habil’in göğsüne saplanan bıçaktır, Yusuf’u kuyuya attırandır, Dirse Han’ın oğlu Boğaç’a attığı oktur, Erlik’in ağzında sakladığı topraktır, Kronos’un çiğnediği ettir. Kişisel ihtirasları kolektif ölçüde tetikleyen bu duygu tanrılar arasında da büyük yıkımlar doğurur. Ölümsüzler dünyasının ilk kıskancıdır Hera, öyle ki insanın yaratılması bile bu kıskançlık öyküsüne tesadüf eder. Medusa’nın altın saçlarını yılanlarla dolduran da Athena’nın hışmıdır.

Tüm bu ve buna benzer arkaik yaratmalar kıskançlık olgusu dışında aynı zamanda gerek beşerî gerekse pozitif bilimlere yaygın biçimde alan oluşturmuştur. Bu yaygınlık, duyguda tikeliliği yansıtırken tüzel alanda terminolojik bir biçime oturtularak kuramsallaşır. Özellikle tıp dünyasında sıklıkla örneklerine rastlanan çeşitli hastalık, sendrom, kompleks, fenomen isimleri sözlü ve yazılı edebiyattan beslenir. Örneğin Yunan mitolojisinde deniz tanrıçası olan Thesis, oğlu Akhilleus'u ölümlülükten kurtarmak için onu topuğundan tutarak Styks Irmağına batırmıştır. Tüm gövdesi silah işlemez hâle gelirken topuğuna su değmemiştir. Bu sebeple Akhilleus topuğundan vurularak öldürülebilmıştır (Erhat, 1978: 25-29). Anatomide baldır kısmını topuk kemiğine bağlayan vücuttaki en büyük tendon olan Aşil (Achilles) tendonu (O'Brien, 2005: 38), adını Homeros'un İlyada Destanında geçen ilgili efsaneden almıştır. Kutsal bir öyküyü anlatan mitlerin (Eliade, 1993: 13), tıp gibi terminolojik düzlem alanlarında kendine yer bulması elbette onun birçok konuyu aynı durum içinde ifade edebilme büyüğü ile ilgilidir.

1. Othello tragedyası ve Othello sendromu

Tıp, belirli ve birbirine bağlı düşünceler sisteminin bütünüdür. Bir tıp dalı olan psikiyatri de hangi ekol temel olarak kabul edilirse edilsin-belirli ve birbirini izleyen- biri diğerine bağlı düşünceler sistemini oluşturur (Dinçmen, 1997: 10). Psikiyatri bilimi bu anlamda anatomi gibi kendini açıklama yöntemlerinden biri olarak -özellikle sendromlar ve komplekslerle ilgili- mitolojiyi kullanmıştır. Gustav Jung'a göre kompleks *apayrı bir varlık gibi yaşamak üzere, ruhun karanlık bölgesinde bilincin denetiminden çıkmış, ondan kopmuş, ruhsal özlerdir; buldukları yerden, bilinçli eylemi her an engelleyebilirler ya da onu destekleyebilirler* (2016: 44). Baba oğul çatışmasını anlatan Oidipus (Sophokles, 2016: 10-56) ve anne ile kız arasındaki mücadeleyi anlatan Elektra (Erhat, 1978, 107-108), anlatımları bu anlamda Psikoloji literatürüne kompleks'olarak kaynaklık eden örneklerden birkaçını oluşturmuştur. Elbette disiplinler arası alışveriş, benzer olayların ele alınış biçimi ve uyum gösterme fenomenleriyle ilgilidir. Bu bağlamda topluma ayna tutan sanat, dönüştürülebilir bir olguyu farklı disiplinlerin bünyesine taşıma işlevini de üstlenir. Yöntem bakımından değerlendirildiğinde psikoloji bilimi literatür bakımından mitoloji ve edebiyattan beslenmiş, edebi ürünler yaratılırken de arkaik yaratılardan esinlenmiştir. Bu dönüşümün Othello eseri bağlamında tablo ile ifade edildiğinde denebilir ki psikoloji mitsel anlatılardan yararlanmış, Shakespeare ürünlerini yaratırken mitlerden beslenmiş, Shakespeare'nin Othello eseri ise psikoloji bilimine kaynak oluşturmuştur.

Platon'a göre sanat, yoktan var eden bir yaratma değil aksine var olanı taklide veya yansıtmaya dayanan bir yaratmadır. Ona göre sanat bir kopya etme işlemidir². Aristoteles'in sanat görüşü ise Platon'un fikirlerinin tersine işler. Aristoteles, sanatın taklit etme dürtüsünü kabul ederek onun bir yapma ve yaratma eylemi olduğunu vurgular. Sanatçı -ister ressam, ister şair yahut yazar olsun- eserlerinde doğayı, yaşamı, toplumu ve insanları yansıtır. Onların eserleri âdeta hayata ayna tutma görevini üstlenir fakat sanatçı bunu yaparken sanatına kendinden de bir şeyler katar³. Pek çok yazar/şair eserlerindeki konuları oluştururken gözlem, deneyim ve uygulama üçlemine bilinçli veya bilinçsiz bir metodolojiye dönüştürür. Bu metodolojiyle oluşturulan pek çok eserin alt metninde bir halk kültürü unsurunu görmek mümkündür. Bahsi geçen unsurlar, yaratmada çeşitliliği barındırırken temelde ayniyeti ifade eder. Renk formelleri üzerinden örneklendirme yapılırsa siyah renk neredeyse tüm kültürlerde acı veya yas olgusunu simgelerken mavi renk eril, pembe renk dişil cinsiyeti sembolize eder. Sanatçıların en büyük özelliği motifleri edebi kimlikleri doğrultusunda çeşitlendiriyor olabilmeleridir. Aşk olgusunu şair şiire, ressam tuvale, yazar romana dönüştürebilir fakat bu kavramın ifade ettiği öz aynı kalır. Çalışmanın başında bahsedilen kıskançlık duygusu da disiplinlerde çeşitlenme gösteren bir olgudur. Konunun sınırını belirleyen Othello'da da temel eksen olan kıskançlık duygusu, pek çok tür altında yaratılan eserlerde sıklıkla işlenir.

W. Shakespeare'in 1604 yılında yazdığı Othello oyununun konusu, yıllarca Venedik devleti için savaşmış Mağripli komutan Othello ile karısı Destemona'nın evlilikleri üzerinedir. Eser, Othello'nun emrinde çalışan İago'nun bir mendil kullanarak Destemona'ya iftira atması ve Othello'nun bu kuşku üzerine çok sevdiği karısını boğarak öldürmesini konu alır (2020: 1-157). Shakespeare, bu eserini kaleme alırken askerlik gibi soylu bir mesleği kıskançlık gibi ilkel bir duyguyla bağdaştırdığı için dönemin eleştirmenleri tarafından tenkit edilmiştir. Klasik dönemde eleştiriye uğrayan eserdeki kıskançlık eylemi ve bu eylemin sonuçları ister soylu tematik ister arkaik anlatılarda olsun aynı olguyu işler ve kıskançlık olgusu tüm anlatılarda paralel sonuçlar gösterir.

Shakespeare kıskançlık duygusu bağlamında *Kış Masalı* oyununda da benzer bir konuyu işlemiştir. Sicilya Kralı Leontes, karısı Hermione ile Bohemya Kralı Polixenes'in hareketlerini yanlış yorumlayıp kıskançlık sanrıları yaşamaktadır. Hermione Yunan mitolojisinde benzer biçimde kıskançlık ile ilişkilendirilmiştir. Bazı anlatılarda kıskanılan bazı anlatılarda ise kıskanan kişi olarak gösterilen Hermione ile birlikte Orestes ve Neoptolemos adları da geçmektedir (Erhat, 1978: 153). Adı, yıllar boyunca kıskançlıkla ilişkilendirilen Hermione, *Kış Masalı*'nda Othello ile benzerlik gösteren kocası Kral Leontes tarafından haksız yere suçlanarak cezalandırılır (Shakespeare, 2019: 1-196).

Bu öykü tıpta Othello Sendromu olarak kabul edilir. Shakespeare'in en önemli eserlerinden biri olan Othello, "Patolojik Kıskançlık" olarak da bilinen Othello Sendromuna ismini vermiştir. Sendrom tıp biliminde; *birlikte ortaya çıkan, belirli bir bozukluğa işaret eden bir grup semptom ve/veya işaretler bütünü* (BMA, 2002: 536) şeklinde tanımlanır.

Othello Sendromu, İngiliz psikiyatrist John Todd (1914-1987) tarafından K. Dewhurst ile birlikte yayınladığı "The Othello Syndrome: A Study in the Psychopathology of Sexual

Jealousy” adlı makalesinde ilk kez isim olarak teklif edilmiştir. Todd makalesinde, *Othello Sendromu olarak adlandırılabilen tehlikeli bir psikoz vardır*. Çünkü eserin ana teması eşin sadakatsizliğine *duyulan sanrısız bir inançtır* diyerek sendromu eserle birlikte temellendirmiştir (1955: 367-374). Psikiyatrik açıdan kıskançlık; *kişinin benlik saygısına karşılık oluşan bilinçaltı tehdide karşı bir reaksiyon* olarak tanımlanmaktadır (Tazcan ve Ülkeröglü, 1995: 15).

Othello psikozu, hastalıklı kıskançlık veya cinsel kıskançlık olarak da tanımlanan bu sendrom erkeklerde daha fazla görülür (Enoch ve Ball, 2013: 100-102). Sendromda kişi bir rakip sanrısıyla yüküdür ve gerçekten karşısında bu sanrıya sebep olacak rakibin olup olmaması önemli değildir. Yani kontrolden çıkan baskın düşmanlık duygusu cinsel sadakatsizlikle ilgili herhangi bir kanıt olmadan da ortaya çıkabilir. Sağlıklı insanlarda sadakatsizlikle ilgili şüpheler, temeli olan bulgulara dayanırken hastalıklı kişi öyle bir paranoya içerisindeki sadakatsizlikle suçlanan partnerin sunduğu karşı kanıtlar mantıksız gelir (Kingham ve Gordon, 2004: 207-215).

2. Anlatılarda kıskançlık olgusu

Othello Sendromu, Shakespeare’in eseri ile ilişkilendirilmiş olsa da aslında saplantılı kıskançlık, aşk üçgeni veya sadakatsizlik şüphesi temaları başta mitler olmak üzere edebiyat, müzik, resim ve sinema gibi sanat dallarında sıklıkla işlenen konulardan biri olmuştur.

Kıskançlık sanrısının ortaya çıktığı karakteristik durum, anlatmaların ve ünlü yazarların büyük eserlerinin bazılarının temelinin oluşturduğu ebedi üçgendir. Mitler bakımından ele alındığında *Medusa* arketipi, kıskançlık olgusu ekseninde oldukça güçlü bir anlam taşır. *Medusa*’nın Athena tarafından lanetlenmesi sadece Poseidon’un *Medusa*’ya tecavüz etmesiyle ilişkilendirilemez. Bilindiği gibi Gorgon kardeşlerden en ünlüsü olan *Medusa*, güzelliğiyle büyüleyen bir ölümlüdür. Altın saçlarına kadar tasvir edilen *Medusa*, kendisi dışında bir travmaya sürüklenmiştir. Poseidon tarafından tecavüze uğraması Athena’yı kızdırdığı için *Medusa*, Athena tarafından yılan saçlı, kendisine bakana taş çöven bir yaratığa dönüştürülmüştür. Mağdur olan *Medusa*’nın sebep olmadığı bir hadisenin sonuçlarının Poseidon’u (fahi) gözetken bir bakış açısı ile ağır bir şekilde *Medusa*’ya ödetilmesi esasında Athena tarafından kıskanılmış olabileceği durumuna da salık verir. Cezalandırma hususlarının *Medusa*’nın öncelikle saçlarını ve gözlerini hedef alması bu iddiayı güçlendiren bir temel oluşturur.

İlyada destanında Athena bir erdem tanrıçası olarak oldukça çirkin bir rol oynar. Tutumlarının tamamen hırsının ve tutkularının tesirinde (Erhat, 1996: 71-73) olması göz önünde bulundurulduğunda kıskançlık olgusuyla *Medusa*’ya subjektif bir tavır takındığı görüşü kuvvet kazanır. Olimpos tanrıalarının kraliçesi olan Hera da pek çok kıskançlık olgusunun eksenindedir. Doğrudan doğruya efsanesi yoktur. Zeus’un aşklarında rol oynayan, onlara karışan, özellikle bu aşklardan doğan çocukların yakasını bırakmayan, ömürleri boyunca kını ve öfkesiyle onları izleyen bir tanrıça olarak yansıtılır. Homeros onu; dırdırcı, kıskanç, hırçın, inatçı, düzen kuran ama hiçbir işi açık olmayan, bu kıskançlık ekseninde gizli kapaklı işler yürüten, sevgi ve nefrete bağlı davranışlarının hiçbir mantığa dayandırılmadığı bir kadın olarak tasvir eder (Erhat, 1996: 146- 148). Binlerce yıl önce Euripides, *Altın Post*’ta

Medea'nın öyküsünü anlatmıştır. Medea, İason tarafından Creusa uğruna reddedilince kıskançlık dolu bir öfkeyle rakibini öldürmüştür. Bununla bile öfkelerini dindiremeyen Medea, daha sonra intikam almak için âşık olduğu İason'ın çocuklarını da öldürmüştür (Hamilton, 2004: 82-83).

Mitlerin yanı sıra masallarda da kıskançlık veya sadakatsizlik teması etrafında şekillenen önemli anlatılar mevcuttur. Bunlardan biri olan *Binbir Gece Masalları*, sadakatsizlik üzerine eşini öldüren Şehriyar'ın hikâyesini konu alır. Semerkant hükümdarı Şahzamân, görüşmek maksadıyla kardeşi-Sâsânî hükümdarı-Şehriyâr'ın memleketine gitmek üzere sarayından ayrılır fakat unuttuğu bir şeyi almak için geri döner ve karısını bir zenci köle ile yakalar; her ikisini de öldürür. Şehriyâr'ın sarayına varır fakat neşesizdir. Bir gün, kardeşinin avda bulunduğu bir sırada Şehriyâr'ın karısının, kardeşini hem de daha hayâsızca aldattığını görünce kendi hesabına teselli bulur/.../. Dönüşünde gördüklerini Şehriyâr'a anlatır. Şehriyâr sarayına döner dönmez karısını öldürtür. O günden sonra da her gün bir genç kızla evlenir ve ertesi gün boynunu vurdurur (Tülücü, 2004: 3).

XIV. yüzyılda Boccaccio, bir tacir olan Bernarbo'nun öyküsünü anlatır. Bu öyküde de aşk üçgenini görmek mümkündür. Aynı şekilde Tolstoy'un *Kroyçer Sonatı*'ndaki kıskançlık örneği de aşk üçgeni etrafında şekillenir. Ancak bu eserdeki ihanet çıkmazı, Othello eseriyle paralellik gösterirken Shakespeare'in bir diğer eseri olan Kış Masalı'ndakinden daha kaba yansıtılmıştır. Bozneyçev (Kroyçer Sonatı), beklenmedik bir anda eve döndüğünde karısını müzisyenle birlikte bulur ve tüm kuşkuvarının bu şekilde doğrulandığına inanır. Sonsuz bir öfkeyle tüm mantıklı açıklamaları reddederek karısını öldürür (Enoch ve Ball, 2013: 91-93).

Sinema sanatında da aşk üçgenini ve bunun getirdiği trajedileri konu alan filmler oldukça yaygındır. Gregory Hoblit'in yönettiği *Fracture* (2007) filmi kıskançlık üzerine eşini öldüren başkahramanın bu cinayetten kurtulmaya çalışmasını anlatır. Filmde yer alan kahraman yukarıdaki örneklerde olduğu gibi karısının kendisini aldattığını düşünür. Fakat bu öykülerden farklı olarak karısını bir öfke patlaması sonucu değil gayet soğukkanlılıkla öldürür ve aynı metanetle delilleri karartma üzerine planlar kurar.

Örneklerini verdiğimiz yaratıcısı belli olan çeşitli edebiyat/sanat dallarında görülen kıskançlık teması, özünde ve öncesinde tabii olarak sözlü kültür ürünlerinde de işlenen bir olgu olmuştur. Özellikle türkü, halkın duygu durumlarını tematik açıdan yansıtması bağlamında özel türlerden birini oluşturur. Türkü, *Türk'e özgü* olması bakımından öncelikle aidiyeti ifade eden bir tür olarak karşımıza çıkmaktadır. Konuyla ilgili olarak Öcal Oğuz, türkünün bir nazım şekli veya türünün adıyla sınırlandırılmayacağını *Türlere mahsus ezgiler* gibi geniş bir kavram olarak ele alınması gerektiğini vurgulamıştır (2001: 16). Bu yaklaşımla türküyü sadece biçim ve yapı açısından ele almak toplumun özünü yansıtan bir yaratmayı değerlendirme bakımından eksik bırakır. Sözlü anlatımlar yaratıldıkları toplumun sosyolojik, psikolojik, tipolojik vs. dinamiklerinden bağımsız olarak ele alınamaz. Toplumlardaki bireylerin bakış açıları, doğayı ele alış şekilleri, hukuk anlayışları, cinsiyet rolleri gibi özelliklerinin tam bir iskeletinin oluşturulması ilgili toplumun sözlü kültür anlatımlarını çeşitli yöntem, metot ve disiplinlerle birlikte ele almakla gerçekleştirilebilir.

Temler bakımından kahramanlık, vatan sevgisi, özlem, ayrılık, ölüm, aşk gibi konuları içeren türküler, romantik bir bakış açısının formülize edilmiş bir dışavurumunu yansıtır. Ancak söz konusu türkünün yaşanmış bir hikâyesi de varsa artık realizme ve bu realist etkiyle neredeyse bir sözlü tarih belgesi niteliğine bürünür. Türküyü yaratan kişi onu hangi bakış açısıyla ele almış olursa olsun konu, içerik, ifade edilen duygu hatta hâkim yargı yeniden okuma ile gizil örtülerini aralar. Bu yeniden okuma etkisiyle bir toplumun kültürel geçmişi, yerel veya evrensel hususiyetleri, normları, hayata bakış açıları, çevreyle olan etkileşimleri vs. unsurlar anlatmalarla gün yüzüne çıkarılabilir. Bu bağlamda türküler bir bellek olma unsuru taşır. Sözü edilen bellek, yaratım ve aktarım bağlamında kitlesel bir etkiye sahip ise kolektif belleğe dönüşür.

Kolektif belleğin ürünü, bir aidiyet formatına göre yazılmak zorundadır. Bu bakımdan kolektif belleğin anlatısı yereldir ve izlerin nesillere aktarılmasına dayanır. Başka bir ifadeyle birbiri ile ilişki içindeki veya aynı duyumsal alanda mevcut olan –kişiler, yerler, mikro olaylar- öğelerin bir öykü içinde toplanmasından oluşur (Bilgin, 2013: 28). Kolektif bellek açısından türkülere bakıldığında bazı türküler tüm bir milleti etkileyecek boyutta ulusal yaygınlığa sahipken (Çanakkale Türküsü, Hey Onbeşli Türküsü, Yörük Ali Türküsü vs.) bazıları ise belli bir bölgede yaşanan müstakil olaylar üzerine yöre halkının yaktığı türküler şeklindedir (Ormancı Türküsü, Kerimoğlu Türküsü, Bodrum Hâkimi, Çarşambayı Sel Aldı, Arda Boyları Türküsü vs.). Ancak bunların dışında sadece bir bireyin yaşadığı trajedinin çok daha geniş çapta etki yarattığı türküler de mevcuttur. Örneğin Heveslik Eyledim (Adıyaman Türküsü) türküsü gibi evlat acısı üzerine bir anne ağzından yakılmış ağıt, evrensel duygu yoğunluğuna sahip olması bakımından önemlidir. Çünkü evlat acısı dünyanın her yerinde aynı tesiri gösterir.

Kolektif bellek grup norm gereklerine ihtiyaç ve beklentilerine göre hareket ederken herhangi bir disiplindeki gibi bir metodoloji yaratma ve buna uyma kaygısı taşımaz, onun erekselliği doğru olmak değil işlevsel olmaktır (Bilgin, 2013: 29-31). Anlatıları psikoloji gibi çeşitli disiplinlerle ele almak, bu fikirlerden hareketle doğru olanı ispatlamaya çalışmak değil işlevsel bir bakış açısıyla işe yarar olanı ayıklamaya çalışmaktır.

3. Türküler ve Othello sendromu

Türkülerde Othello Sendromu ele alınırken hikâyelerde geçen karakterlerin davranışsal analizleri, sendromu anlaşılır kılacak birtakım kodlar barındırır. Gerek hikâyelerde mevcut olan gerek hikâye dışı kişilerde bulunan davranış modellerinin oluşmasında birtakım etmenler etkili rol oynar. Bu kodlar genetik işlevler, çevresel faktörler, coğrafya veya çocukluk dönemi gibi evrelerden etkilenerek davranış şekillerine yansır. Fakat bahsedilen evreleri bir bütün olarak içine alan ve insan bilincinin açıklanmasında öncelikle irdelenmesi gereken yöntem arketipsel yaklaşımdır.

Bütün insan yaşantısının ilk kaynağı olan arketip, bilinçdışıdır; yaşamlarımıza oradan uzanmaktadır. Yansımalarını çözümlmek ve onları bilinç yüzeyine çıkarmak gerekmektedir (Jung, 2006: 52). Arketipler, kişinin bilinçdışında bulunan, onun dünyayı kavrama tar-

zını düzenleyen ve tüm insanlığın yaşam tecrübelerinden ortaya çıkıp kişiye miras kalan bir fikir veya düşünce modeli olarak tarif edilebilir. Aynı zamanda kişinin ortak bilinçdışındaki reprezentasyonlarıdır (Dinçmen, 1997: 16). Arketiplere bütünsel bir bakış açısı ile yaklaşıldığında insan ruhunun gizilgüçlerinin toplamını yansıttığı görülür (Jung, 2006: 52). Ortak bilinçdışında tüm insanlığın varoluş süresinde oluşmuş yaşam kalıpları depolandığı için bu ortak bilinçdışı kişisel bilinçdışından kolayca ayrılır. Ortak bilinçdışındaki materyal yalnızca kişinin öz yaşantısı ile ilişkili değildir; tüm atalarının hatta insanlığın hayat tecrübelerinin bileşkesidir. İnsanlığın ortak yaşam mirası olarak geçmiş öğeler, davranış kalıpları, duyuş ve düşünüş tarzları arketipler şeklinde depolanmışlardır (Dinçmen, 1997: 16). Arketiplerin yansımaları bireysel düzeyde davranış kalıpları olarak görülebilirken bir yaratma eylemine de dönüşebilir. Türk kültüründe anonim türler arasında yer alan türküler, bu arketipsel kodların ürünleridir. Yukarıda bahsedilen *Türk'e ait* olma ifadesi bu bakımdan arketipsel bakış açısı ile paralellik göstermektedir. Bir duyuş ve düşünüş tarzının yansımaları gösteren arketipler, aynı bakış açısı ile türkülerini de içine alır. Elbette türküler içinde teşekkül eden trajik veya anti-trajik hadiselerde aynı kültürel kodlardan beslenir ve aynı arketipsel mirasın kalıntısıdır. Bu olgular aşk, sevdâ, mutluluk gibi olumlu kavramları içerirken ölüm, hırs, kıskançlık gibi olumsuz öğeleri de barındırır. İncelenen türkülerde aşk olgusu kültürün bir anlayışı olarak yüceleştirilmiş bir anlam eksenindedir. Kıskançlık teması ise olumsuz sonuçların didaktik örüntüleriyle bilinçli bir yansıma gösterir.

İlk örneği oluşturan *Sunam*⁵ türküsünün hikâyesi, diğer türkülere oranla Othello eseri ile büyük oranda benzerlik gösterir. Hikâyedeki kıskançlık sanrısını tetikleyen hadise, tıpkı Othello eserinde olduğu gibi asılsız bir şüpheden doğar. Türküye kaynaklık eden hikâyede Fahri ve Fahriye Hanım evlidir. Fahriye'nin hamamda yıkandığı bir gün belindeki büyükçe ben, Neriman Hanım'ın gözüne ilişir ve bunu evde eşi Mustafa'ya anlatır. Mustafa, Fahri ile girdiği bir münakaşada eşinin sırtındaki benden bile haberi olduğunu söyleyerek asılsız bir duruma mahal verir. Fahri bu kuşkuyla baş edemez ve aile birliği bozulur. Kimi rivayetlerde iftira mağdurunun kendini astığı yer alırken kiminde ise öldürüldüğü ve fail olarak ise kocanın kendisi (Fahri) gösterilir (e-kaynak: <https://www.sehriyar.info/?pnum=593>). Sendromun klinik özelliği dikkate alındığında sanrıyı oluşturan çekirdek özün cinsel eşin sadakatsizliği paranoyası olduğu görülür. Bu alelade veya herhangi birine duyulan kıskançlık olgusundan farklıdır. Çünkü temelde cinsel bileşenin önemi, sanrının doğasında ve daima cinsel eşe odaklanmış olmasında belirginleşir (Enoch ve Ball, 2013: 97). Fahri karakteri eşine duyduğu şüpheden dolayı uzun süre moral bozukluğu ve huzursuzlukla karşı karşıyadır. Türkünün hikâyesini konu alan pek çok kaynakta Fahri'nin bu paranoya yüzünden eşiyile konuşmadığı, yemek yemediği ve içine kapandığı ile ilgili kişisel travmatik unsurlar belirtilmiştir. Othello sendromunun belirgin davranış modellerinde saldırganlıkla birlikte aşırı sinirlilik ve moral bozukluğu olduğu düşünülürse Fahri karakteri için bu sendromun belirgin semptomlarını taşıdığı söylenebilir.

Türkünün hikâyesi, ben/doğum lekesi- iftira kısımlarıyla Tanzimat Dönemi şairlerinden olan Namık Kemal'in İntibah romanı ile büyük benzerlik gösterir.

Türkünün sözleri şu şekildedir;

Şafak söktü gine sunam uyanmaz/Hasret çeken gönül derde dayanmaz/Çağırırım sunam sesim duyulmaz/Uyan sunam uyan derin uykudan/Çektiğim gönül elinden/Usandım gurbet elinden/Hiç kimse bilmez halinden/Uyan sunam uyan derin uykudan/Bunca diyar gezdim gözlerin için/Niye küstün bana el sözü için/Dilerim Allah tan sızlasın için/Uyan sunam uyan derin uykudan/Çektiğim gönül elinden/Usandım gurbet elinden/Hiç kimse bilmez halinden/Uyan sunam uyan derin uykudan/

Türküde geçen *niye küstün bana el sözü için* ifadesi iftiranın asılsızlığını vurgularken türkü diğer rivayetlerde geçen kocanın eşi öldürmesi temeli üzerine incelemeye alınmıştır. Bahsedilen rivayetteki şekliyle Sunam türküsü Othello eseri ile tam bir bütünlük gösterir.

Othello-Sunam Türküsü

Othello-Fahri

İago-Mustafa

Destemona- Fahriye

Birbirinden tamamen farklı iki kültürün biri kurgusal, diğeri yaşamsal bir vakaya dayanan iki üründe bu denli paralellik olması arketipsel bir derinliğin ispatıdır. Elbette her insan içinde bulunduğu koşulların, zamanın ve bu zamana has kültürel etkenlerin tesiri altındadır. Ancak tüm etmenler dışında, insan olmanın bir getirisi olan ve değişmez duygu/düşünce sisteminin bir ifadesi olarak her yerde birbirine benzer sonuçlar gösterir. Çalışmamızın önceki kısımlarında patolojik kıskançlık eyleminin sonuçlarının paranoid durum, saldırı veya cinayet gibi olgularla teşhis kazandığını belirtmiştik. Türkünün diğeri anlatmasında Fahriye Hanım'ın kendisine atılan iftirayı kaldıramaması sebebiyle intihar ettiği söylenir. Ancak meseleye başka bir açıdan bakıldığında intiharın sebebinin iftira değil de atılan iftiraya eşin inanmış olması daha güçlü bir ihtimal kazanır. Sendromu taşıyan hastalar incelendiğinde zıt bir biçimde sanrıları olan kişinin çoğunlukla tartışmasız kanıtlar aramak yerine bunlardan kaçındığı görülmüştür. Sözelimi hasta, karısının belli bir zamanda, belli bir yerde hayali bir âşıkla ilişkisi olduğunu söyleyebilir fakat kesin kanıtlar bulmaya çalışmaz sorulduğunda ise çoğunlukla kaçamak davranır ve karısının onu aldattığını düşündüren başka bir durumu anlatmaya girişir (Enoch ve Ball, 2012: 99). Bu görüşten hareketle hikâyede Fahriye Hanım'ın sırtındaki doğum lekesi, esasında eş tarafından birçok savla çürütülebilir basitliktedir. Çünkü ihtimaller arasında eşinin sırtındaki beni bir başka kadının görebileceği durumlara uygun yaşam şekilleri mevcuttur. (Örneğin hikâyede de geçtiği gibi hamam kültürü veya kıyafet gösterme âdeti vs.) Ancak ilk anda Fahri Bey'in böyle bir iftirayı sorgulaması arka planda zaten karısına karşı duyduğu sadakatsizlik şüphesinin öncesine dayanıyor olabileceğine işaret etmektedir. Türkünün hikâyesi ile ilintili bulgular derinlemesine bir çözümlemeye imkân vermediği için analizlerin yorum mahiyetinde kalması daha sağlıklı olacaktır.

Her iki rivayette de Fahri, ister eşi öldüren ister öldürmeye sebep olacak davranış eyleminde bulunan bir karakter olsun kökeni itibariyle sanrısız komplekslerle eyleme sürüklenmesi sebebiyle denilebilir ki; Fahri karakterindeki belirtiler, Othello Sendromunun semptomatik bulgularını karşılamaktadır.

*Pencereden Bir Taş Geldi (Mamoş)*⁶ türküsünde ise Sunam türküsünden farklı olarak eşin kıskançlık sanısına sebep olan hadise asıllı ve temellidir. Cami imamı olan Bekir Hoca, karısını Mamoş adında başka bir erkekle görmüş ve bu ihaneti kaldıramadığı için ikisini de öldürmüştür.

Türkü şöyledir:

Penceresi yeşil perde/Yeni düştüm ben bu derde/Kör olasın Bekir Hoca/Nasıl yatak bu dar yerde/Eyvah Mamoş, eyvah Mamoş/Tabip getir, imdada koş/Penceresi yeşil yaprak/Mamoş giyer siyah kalpak/Gel sarılalım yatalım/Sonumuz da kara toprak/... Evlerinin ardı kavak/Yağmur yağar ufak ufak/Kör olasın Bekir hoca/Ağzımdaki kurşuna bak/...Dış (ben) kapıyı, araladın/Ak bahtımı karaladın/Kör olasın Bekir hoca/Yüreğimden yaraladın/Di kalk Mamoş, Mamoş, di kalk/Başımıza yığıldı halk/Mamoş, palton tutayım mı/Hayrın için satayım mı/Mezarında boş yer var mı/Ben de girip yataym mı (Güven, 2005: 468-471).

Türküde iki hikâyeye mevcuttur. Biri, birbirlerini hep sevmiş olan Mamoş ve kızın aşk hikâyesi, diğeri ise aynı kızın Mamoş'la değil de Bekir Hoca ile evlenmek zorunda kalmasıdır. Halk tarafından saygı duyulan aynı zamanda cami imamı olmak gibi manevi bir mesleğin temsiliyetinde bulunan Bekir Hoca, karısını Mamoş'la yakalamıştır ve hiddetten ikisini de öldürmüştür. Othello Sendromu, özünü Shakespeare'nin eserinden almış olsa da psikoloji biliminde bu sendrom, kişide herhangi bir insana gösterilen patolojik kıskançlığı temsil eder. Bu kıskançlığın temelde asıllı veya asılsız verilere sahip olup olmaması önemli değil, kişide trajik eyleme dönüşen saplantılı düşünce sisteminin yansımaları temel ölçüttür. Ölçütten hareketle Bekir Hoca'nın eşini vurarak öldürmesi sendrom ile örtüşmektedir. Geleneksel olarak paranoid kıskançlığın, özde yetersizlik duygusuna eşlik eden güvensizlik hissi olarak ortaya çıktığı kabul edilir. Hikâyede ismi yer almayan eşin, Bekir Hoca'dan yaşça küçük olması Bekir karakterinin bilinçaltında bir yetersizlik duygusuna kapılabilme ihtimalini güçlendirir. Bekir Hoca ile evlenmeden önce eşe dair bir değerlendirme yapıldığında şu çıkarımlara varılır. Hikâyede geçen kadın, daha önce âşık olduğu Mamoş ile evlenememiştir. Akla gelen ilk husus Mamoş'un kadınla evlenecek yeterli düzeye sahip olmamasıdır. Söz gelimi ekonomik durum, sosyal statü vs. Kadının sosyal statü ve ekonomik bakımdan daha iyi durumda olan Bekir Hoca ile evlendirilmesi bu yorumun sağlamasını yapar niteliktedir. Psikolojik açıdan bu temeller üzerine kadınla evlendiğinin bilincinde olan Bekir Hoca kendinden yaşça küçük biriyle evlenmiş olma sebeplerine daha derin anlamlar yüklemiş olabilir. Enoch ve Ball, ilk başta hastanın sahip olduğu şeylerden herhangi birinin dışarıdan bir olguyla tehdit altına girmesine bağlı olarak -sözgelimi konum, güç veya prestij kaybı- yetersizlik ve aşağılık duyguları açığa çıkabileceğini vurgulamaktadır. Karı-koca ilişkisindeki herhangi bir gerçek veya düşlemsel tehdit bu duyguları ciddi biçimde güçlendirir. Bunun nedeni ise toplumların ideolojisinde eşin bir mal varlığı olarak görülmesi etkeni yatmaktadır (2012: 107). Bekir Hoca kendisinden yaşça küçük bir kadınla evlenmesine vesile olan şeyin konumu, maddi durumu ve mesleki saygınlığının etkisiyle olabildiğinin bir anlamda -bilinçli veya bilinçsiz- farkında olmalıdır. Dışardan bir tehdit olan Mamoş'u karısı ile görmesi aynı zamanda tüm avantajlarına da saldırı mahiyetindedir. Kıskançlık olgusunun yukarıda sayılan sebeplere bağlı olarak açığa çıkması Bekir Hoca'nın karısını ve Mamoş'u herhangi bir açıklamaya gerek duymadan hiddetle öldürmesine sebebiyet vermiştir.

Othello-Mamoş Türküsü

Othello-Bekir Hoca

İago-Mahalleli

Destemona-Bekir Hocanın Karısı

Türküde dikkati çeken bir diğer husus ise halk vicdanıdır. Hikâyede Bekir Hoca'nın halk tarafından itibar gören bir kişiliği olmasına rağmen türkü sözlerinde Bekir Hoca'ya bariz bir ilenme söz konusudur. Türküde geçen *Kör olasın Bekir Hoca* ifadelerinin tekerrürü halkın öncelikle öldürme eylemine onay vermediğini kanıtlar niteliktedir. Halk vicdanı olarak nitelendirilebilecek bu çıkarımlar, kişilerin toplumsal veya kişisel statülerini de gözetmemesi bakımından bir eşitlik anlayışını simgeler. Bekir Hoca'nın bir hiddetle eşini öldürmesi, halk tarafından en baştan iki âşığın arasına girmiş olmasının diyeti gibi türküde bedduayla Bekir Hoca'ya ödetilir. Bir diğer ifade olan *Ak bahtımı karaladın* ise dikkat çeken bir noktaya temas eder. Ak rengi saflık ve masumiyeti çağrıştırır. Bu bağlamda türküyü mağdur ağızından yazmış olan halkın görünürde aldatan eşe beyaz rengiyle bir günahsızlık yüklediği söylenebilir. Halk vicdanında aşk yücedir ve her kim olursa olsun iki âşığın arasına girmemelidir.

Elazığ yöresinden derlenen *Kapıyı Köslieydin (Fidoş)*⁷ türküsü, *Mamoş* türküsü ile benzer bir eşitlik anlayışı taşır. Türkünün sözleri şöyledir:

*Aman Ünes neyledin/Canım Ünes neyledin/Vurdun kana beledin/Beni de bu hale koydun/
Aman Ünes can cana/Rakı da doldur fıncana/Kör olasın yar seni /Nasıl kıydın bu cana/.../
Fide'min saçı uzun/Fide'm vuruldu gözün /Ünes gözün kör olsun /Kimlerden aldın izin (Güven, 2005: 421-425).*

Ünes tarafından öldürülen Fidoş bir hayat kadınıdır. Fidoş'un âşıklarından biri olan Ünes'in kıskançlık krizine girerek onu öldürmesi sendromun belirtilerini taşıdığını göstermektedir. Sendroma sebep olan klinik özellikler, semptomatik bulgular, nörotik sebepler, etiyoloji ve psikopatoloji, biyoloji, bilişsel davranışlar, psikodinamik özellikler ve cinsel işlev bozukluğu dışında sevmeye yetisinden yoksun olma olgusu da bu işleyişte diğer etmenler kadar etkilidir. Fidoş türküsüne bakıldığında Ünes, eşine dair sanrılar duyacak herhangi bir iftira, söylenti veya bir aldatma olgusuyla karşılaşmamıştır. Fidoş zaten hali hazırda bu olgularla paradoks yaratan ve Ünes tarafından bilinen bir yaşam tarzı içindedir. Sevdiği kadını başkasıyla paylaşmak zorunda olduğunu bilen Ünes'in bu etmenlere rağmen Fidoş'u kıskançlık sanrısına bağlı olarak öldürmesi Othello sendromunun bir diğer sebebi olan sevmeye yetisinden yoksunlukla açıklanabilir. Enoch ve Ball, sürekli sanrısız kıskançlık çekenlerin gerçek sevgiyi hissedemeyenler olduğuna dikkat çekmişlerdir. Onların bütün ilişkileri narsistik bir gereksinimle birbirine karışmıştır. Çarpıcı biçimde en yoğun kıskançlığı yaşayanlar, o zamana dek sevgi ve doyumunu en yoğun yaşamış olanlar değil, tersine kıskançlığa en yatkın hastalar, sevgi nesnelere sürekli ve düzenli olarak değiştirenlerdir (2012: 110-111).

Halkın türküyü Fidoş ağızından yazması halk vicdanının onur nişanesi gibidir. Halk, bir kişinin kim olduğunu neler yaptığını gözetmeksizin öldürme eylemini kınamıştır. Türküde geçen *Kör olasın yar seni bedduası* partneri öldüren Ünes'edir. Bir diğer *Nasıl kıydın bu cana* ifadesindeki *bu can* her insan hayatının değerli olduğuna bir vurguysa halk vicdanını

yansıtması bakımından önemlidir. Ünes *Kimlerden aldın izin?* seslenişi öldürme eyleminin halk tarafından dayanak noktasının sorgulanması ve her ne olursa olsun bu eylemi gerçekleştirmeye hakkı olmadığını bir göstergesidir. Modern toplumlarda bile mağdur kişi, uğradığı suiistimale ilgili seçimleri veya davranışları sebep gösterilerek pek çok kalıba sokulabiliyor veya trajik sonuçlar gaddar bakış açısıyla meşrulaştırılabilir. İlgili türküye bakıldığında ise halkın, -yukarıdaki bağımsız olarak- kişinin her kim olursa olsun yaşamına son verilmesi hususunun karşısında durması halk vicdanıyla açıklanabilecek bir yapı gösterir.

Antep yöresinden derlenmiş bir türkü olan *Kalk Gidelim Haco Gelin Bu El Bize Yaramaz*⁸ türküsü de sendromun bariz tablosunu yansıtır. Türkünün sözleri şu şekildedir:

Kalk gidelim Haco gelin bu el bize yaramaz /Sarı saçlarına da kan bulaşmış daralmaz/ Tabipler gelse de bu derdime çare bulamaz/Suçu neymiş de öldürdüler gelini/ Haco gelin yaralı yavrum amanın /Haco gelin olmuştaki hala bugün su boran çiçeği/Sol bağrından yemiş de yaylı bıçağı/Evlerine vardım da çifte sekili/Sekisin topu reyhan ekili, Sen ölürsen kızım / Haco gelin, kim olacak güzellerin vekili/(Güven, 2005: 420-421).

Yukarıdaki türkü, yörede evleneceği erkeğin ağabeyi tarafından öldürülen genç bir kızın hikâyesini anlatır. Türküde genç kızın kendisiyle değil de kardeşiyle evlenecek olmasına duyduğu öfke yani kıskançlık nevrozu ölümle sonuçlanır. Fidoş ve Mamoş türkülerinde olduğu gibi halk hem gelinin güzelliğine hem de suçsuzluğuna vekâlet ederek öldürme eylemini onaylamadıklarını göstermiştir. *Suçu neymiş de öldürdüler gelini* ibaresi, faili suçlayıcı bir anlam taşıdığından Fidoş türküsünde de geçen Ünes gözün kör olsun/ kimlerden aldın izin ifadeleriyle paraleldir. Halk, aynı zamanda hesap sorma ve yargılama işlevlerini de yerine getirir. Halk vicdanı, bu yargılama mekanizmasında kıskançlık duygusu ekseninde gerçekleşen öldürme eylemini yargılama gücüne ve farkındalığına rağmen mağdur tarafından ele almıştır.

Örnekler içinde ele alınan bazı türküler eşin/partnerin kıskançlık sanrısı etkisinde bir eyleme dönüşürken kimi örneklerde eşin yerini baba ve ağabey almıştır. Bu minval üzerine *Feraye* ve *Yörük Kızı* türküsü ağabeyin kız kardeşi öldürmesi, *Aşkın Ne Yaralar Açtı Ciğerimde* türküsü ise babanın kızını öldürmesi bakımından aynı şema içinde değerlendirilmeye alınmıştır.

İnsan varlığı özünde muhtelif bozuklukları ve kompleksleri taşır. Kompleksler ruhsal yaşamın odak noktalarıdır. Her insanda birtakım kompleksler olduğunu söylemek mümkündür. Bu bakımdan sağlam ve hasta kompleksler olarak iki katmanlı bir yapı söz konusudur. Bozukluk belirtisi, enerjinin olağan akışında bir tıkanmayı gösteren bedensel ya da ruhsal bir olguya işarettir. Elbette bu bilinçli davranışta kökten yanlış ya da yetersiz bir şey olduğunu gösteren tehlike mevcuttur. İnsanda var olan komplekslerin etkilerinin eylemsellikte yararlı veya zararlı dönüşümleri kişinin öz benindeki dengeye bağlıdır (Jung, 2016: 44-45).

Adı geçen türkülerde ana merkez nevrotik kıskançlık ve ölüm temidir. Sendromla ilişkili olarak kişinin bir rakip sanrısıyla veya bir öteki algısıyla yüklü olduğunu ve kontrolden çıkan baskın düşmanlık duygusunun zarar verme eylemine dönüştüğünden daha önce bahsedilmiştir. Othello Sendromunun tanımında ifade edildiği gibi bu duygu sadakatsizlikle ilgili herhangi bir kanıt olmadan ortaya çıkabildiği gibi merkezini saplantılı kıskançlık olgusundan alır. Saplantılı kıskançlık, temeli yetersizliğe dayanan bir olgudur. Türkülerdeki kişiler (baba/

ağabey) benliklerinde var olan yetersizlik gibi komplekslerden kaynaklanan birtakım görün-güleri ortaya çıkarır.

İşlevsel bozukluk merkezi denebilecek bu kompleksler tüm ruhsal dengeyi altüst eder ve kişiliğin tümüne egemen olur. Bilinçdışına sanki yabancı bir madde girmiştir. Baştanbaşa bağımsız bir bütünü yansıtan bu durumun sık rastlanan nedenlerden biri ahlaksal çatışmadır fakat nedeni ille de cinsel dürtüler olmayabilir (Jung, 2016: 45). Komplekslerin her zaman bir cinsel nedenden kaynaklanmadığı dikkate alınırsa adı geçen türkülerdeki eylemler sağlam bir temele oturur. Üç türküde de kıskançlık kompleksi öldürme fiiliyle sonuçlanır.

Muğla yöresine ait olan *Feraye*⁹ türküsü, 800 yıllık bir öyküye dayanır. Türkünün sözleri şöyledir:

Feraye'dir kızın adı Feraye/Yandım aman esmer yarım de/Aman da Feraye/Türkmen de kızı katarlamış mayayı/Yar yandım aman esmer yarım de/Aman da aman mayayı/Ninni ninna ninni ninna/Ninanay ninanay da/Aman da aman Feraye/Demirciler demir döğer tunç olur/Yar yandım aman esmer yarım de/Aman da tunç olur/Sevip sevip ayrılması güç olur/Yar yandım/aman esmer yarım de/Aman da aman güç olur/Ninni ninna ninni ninna/Ninanay ninanay da/Aman da aman Feraye/

Bey oğlu olan İlyas ile bir Yörük kızı olan Feraye birbirleriyle evlenmek isterler. Fakat bu birlikteliğe Feraye'nin abisi Mıstık karşıdır. Bu karşı çıkış üzerine âşıklar kaçar ve peşlerine düşen ağabey önce kız kardeşini daha sonra kendini öldürür (Deveci, 2007: 322-323). Ağabey Mıstık'ın davranışlarının kökeninde aranması gereken ilk olgu yetersizlik kompleksidir. Bu eylemin motivasyonlarına inildiğinde öldürme dürtüsüne pek çok olgunun kaynaklık edebileceği bilinçaltı incelemeye açıktır. Ancak çeşitlilik gösterebilecek olguların yanı sıra görünürde öldürme eylemine sürükleyecek herhangi bir somut delil yoktur. Öldürme fiilinin ağabey tarafından kız kardeşe yönelik gerçekleşmesi patolojik kıskançlık tablosu içinde Ot-hello Sendromu ile örtüşür.

Şanlıurfa yöresine ait olan *Aşkın Ne Derin Yaralar Açtı Ciğerimde*¹⁰ türküsü *Feraye* ile benzer bir çizgide buluşur. Türkünün sözleri şöyledir:

Aşkın ne derin yaralar açtı ciğerimde/Bir makbere döndü koca dünya nazarımda/(Huda bilir ki yaş kalmadı didelerimde)/Yaş kalmadı şahittir Huda didelerimde/Gelen ağlar giden ağlar şu zavallı halıma (kaderime) gardaş yaralar oy oy/Topraklara seni gömmek varmış şu zavallı kaderimde/Bir sönmeyen hicran ateşi vardır içerimde/Sen gülünle oyna, ben bu zavallı halıma/ Yanar ağlar gezerim oy oy oy/

Bu defa âşıklar arasındaki statü farkını yaratan kızdır. Urfa Beyi'nin kızı kendi statüsünde olmayan bir kişiyle evlenmek istediği için ailesi tarafından engelle karşılaşır. Bu engel üzerine kaçan âşıklar, Urfa Beyi'nin adamları tarafından yakalanır. Konağa getirilen kız, uyuduğu sırada babası tarafından bıçaklanarak öldürülür (Güven, 2005: 309-313). Mıstık'ta olduğu gibi Urfa Beyi'nin de öldürme eyleminin temelinde yetersizlik algısı vardır. Bu algı pek çok olguyla ilişkilendirilebileceği gibi kıskançlık kompleksine de temas eder. Adı geçen iki türkünün sözlerine bakıldığında hüznü hikâyelerin yansımalarını görmek mümkündür. Fakat yukarıda *Sunam, Kapıyı Köslüydün* (Fidoş), *Pencereden Bir Taş Geldi* (Mamoş)

türkülerinde olduğu gibi türkü sözlerinde öldürme eyleminden sonra faile herhangi bir ilenme mevcut değildir. Sözler iki failin ağzından yazılmış bir pişmanlığı aktarır. Ancak bu sözlerde faili aklayacak veya yaptığı eylemi meşru kılacak herhangi bir ifade yer almaz. Halkın ağıt olarak yaktığı bu türküler, sözlü geleneğin bir işlevi olan yaşatma ve aktarma gayesini taşır. İlgili türkülerin sözlerine bakıldığında görülür ki ifadeler kurbanı hatırlatan, ona yapılan haksızlığı ana eksende tutan bir ereksellik taşır.

Bu grup içinde değerlendirilen *Yörük Kızı*¹¹ türküsü de kız kardeşin ağabey tarafından öldürülmesini konu alır. Fakat diğer iki türküden farklı olarak özel bir okuma ister. Çünkü şu ana kadar verilen örneklerden kötünün ağzından örtülü bir didaktizmle yazılmış olması bakımından ayrılır.

Çökertme türküsünün Halil'i bir suçtan dolayı hapis yatarken kız kardeşi bir grup genç tarafından tecavüze uğramıştır. Halil, hapisten çıkınca bu hadiseyi öğrenir ve kız kardeşini suçlunun kim olduğu ile ilgili sorgular. Birden fazla kişinin olduğunu öğrenince kız kardeşini öldürür ve cesedini sırtlayarak yanmak üzere olan bir kireç ocağının içine atar (Deveci, 2007: 108). Türkü incelendiğinde sözlerin iyi-kötü karşıtlığı çerçevesinde bir atışma üzerine kurulduğu dikkat çeker. Yani türkü, tecavüz eden failer ve mağdur olan Yörük kızı arasında geçen konuşmalar bütünüdür.

Fail:

— *Dam beş dam beş gezerim/İnci boncuk dizerim/Sen ellerin olursan/Ben nereye giderim/Amanın da dumanın üzüm asmastı/Nerelerde kaldı Yörük yosması/*

Mağdur:

— *Dam başının tozuyum/Ben kurbanlık kuzuyum/Aldatmayın a beyler/Ben bir Yörük kızuyum/*

Fail:

— *Amanın da dumanın billur şişe/Baksanıza a dostlar bu işe/Dam başında kestane/Gölgesi düştü üstüme/Kalkın gidelim baskına/Yörük de kızının üstüne/Amanın da dumanın şalvarı/Yörük kızı Allah'ına yalvarı/El süpürür toz eder/Deliklerden göz eder/De gidi gavurun kızı/Hem gelir hem naz eder/.../*

Mağdur:

— *Amanın da dumanın içtiğim/Yabanlara gitti gençliğim/Amanın da dumanın pür yansın/Kötülerin Yörük kızı uyanın/*

Türkü de geçen *yosma* ifadesi şen, güzel ve fettan (TDK, 2019: 2609), anlamına gelir. Fakat bu sözcük zamanla anlam kaymasına uğrayarak argo söylemde hakaret gibi olumsuz çağrışımlarıyla kullanılır. Türkü de *yosma* kelimesinin bu anlamla kullanılmış olduğunun temellen-dirilmesi mağdur ağzından *aldatmayın a beyler ben bir Yörük kızuyum* düzeltmesiyle yapılabilir. Halk, bu türküyle kötünün düşünce sistemini yansıtarak Yörük kızının masumiyetini gözeten bir tutum sergilemiştir. *Yosma* ifadesi gibi, *Kalkın gidelim baskına/Yörük de kızının üstüne* ifadeleri de yine kötünün bakış açısını yansıtan cümlelerdendir. Bir diyalogu andıran bu sözlerde kötü tarafın bakış açısı kelime seçimleriyle vurgulanmıştır. Halk vicdanı olarak nitelendirdiğimiz bu durumda halk, ahlak çatışması yaratan kötünün dilinin aşağılayıcı ve etiketçi olduğu alt

metnini öğütler. Bu öğütler, aynı zamanda öldürücü tutum sergileyen ağabeydir. Halk vicdanı, bu trajik durum karşısında ağabeye; *kötüyü tanyamadın, kötü böyledir, böyle düşünür ve böyle konuşur...* algısını vererek yaratmayı kurgular. Diğer örneklerde olduğu gibi halk, mağdur tarafı ana temaya taşımayı sürdürür fakat bu defa kötünün düşünce sistemi de bu işleyişte yer alır. Ele alınan türkülerde olduğu gibi *Yörük Kızı* türküsünde de halk, masum tarafı öne çıkarma, mağdurun adını temizleme gayelerini gözeterek kurbanı vekâlet etme işlevlerini ortaya koyar.

Sonuç

Othello Sendromu bağlamında, *Sunam, Pencereden Bir Taş Geldi (Mamoş), Kapıyı Köslüydün (Fidoş), Kalk Gidelim Haco Gelin Bu El Bize Yaramaz, Feraye, Aşkın Ne Yaralar Açtı Ciğerimde, Yörük Kızı* türküleri olmak üzere yedi türkü incelenmeye alınmıştır. Türküler ele alındığında hikâyelerde geçen karakterlerin hastalıklı kıskançlık kompleksleri sebebiyle öldürme eylemini gerçekleştirdikleri görülür. İncelenen altı türküden ayrı olarak *Sunam* türküsü her iki anlatması göz önünde bulundurulduğunda Othello eseriyle birebir paralellik gösterir. Mağdura atılan dolaylı bir iddia, eşi kıskançlık sanrılarına sürüklenmiş ve öldürme eylemi gerçekleşmiştir. *Pencereden Bir Taş Geldi (Mamoş), Kapıyı Köslüydün (Fidoş), Kalk Gidelim Haco Gelin Bu El Bize Yaramaz türküleri* asıllı veya asılsız temellendirmeler etrafında gelişen patolojik kıskançlık yönleriyle değerlendirilirken *Feraye, Aşkın Ne Yaralar Açtı Ciğerimde, Yörük Kızı* türküleri birinci dereceden aile üyelerinin kıskançlık kompleksine bağlı olarak öldürme davranışları göstermesi yönleriyle değerlendirilmiştir.

Pencereden Bir Taş Geldi (Mamoş), türküsünde eşin kıskançlık davranışını tetikleyecek temelli bir durum söz konusudur. Sevdiği kadını başka bir erkekle gören eşin kıskançlık sanrısı öldürme eylemi ile sonuçlanmıştır. Türküde, mağdur eşin Bekir Hoca ile evlenmeden önce Mamoş adında bir delikanlı ile birbirlerini sevmesi, Bekir Hoca'nın cami imamı gibi manevi bir görevin icrasında ve toplum tarafından sevilen bir karakterinin olması bakımından iki husus öne çıkmaktadır. Fakat türküde dikkati çeken önemli detay halk vicdanıdır. Genel şartlarda ismi *namus cinayeti* olarak yumuşatılan ve eşini öldürmüş dahi olsa aldatılan erkeğin yanında yer alan bakış açısı, türküde buna tezat bir nazarla *Kör olanın Bekir Hoca* ifadesinin tekrarı ile karşılık bulmuştur. Medeni kanunda yasal olarak hafifletici sebep ve tahrik unsuru ibareleri ile namus cinayeti kapsamına alınan hükümler, durumun sadece halk inisiyatifinde kalmadığını da göstermektedir. Ancak türküdeki ifadelerde görülür ki halk vicdanı her türlü töre, yasa, inanç yaptırımına rağmen, tüm sosyolojik etkilerden muaf olarak yüzyıllardan beri -halkın-hafızasında yer etmiş ve çeşitli halk hikâyeleriyle beslenmiş aşk duygusunu pek çok olgunun üzerinde tutmuştur.

Kapıyı Köslüydün Fidoş türküsünde *Pencereden Bir Taş Geldi (Mamoş)* türküsüne benzer olarak sosyal statünün bir başka boyutuyla karşılaşılır. Türkü de yer alan Fidoş, randevu evinde çalışan bir hayat kadınıdır. Kendisine duyulan aşkın sebep olduğu kıskançlık sonucu öldürülmüştür. Ünes, Fidoş'un işini kabul edemezken görülür ki halk bu türküyle aslında Fidoş'u olduğu gibi kabul etmiş, onun başına gelenleri yaşam şeklinden bağımsız olarak değerlendirmiştir. Sosyolojik bakış açısı ne olursa olsun bahsedilen iki türküde karakterlerin meslek seçimleri birbirine taban tabana zıttır fakat halkın yaklaşımı ölüme duyulan acının etkisiyle tamamen eşitleyici bir tavır göstermiştir.

Haco Gelin Bu El Bize Yaramaz, türküsünde gerçekleşen öldürme eyleminde, davranışların kökeninde aranması gereken ilk olgu yetersizlik kompleksidir. Aynı yetersizlik *Feraye*, *Aşkın Ne Yaralar Açtı Ciğerimde*, *Yörük Kızı* türküleri içinde geçerlidir. Eylemin sebeplerine dair değerlendirme yapıldığında öldürme dürtüsüne pek çok olgunun kaynaklık edebileceği bilinmektedir. Öldürme fiilinin ağabey tarafından kız kardeşe (*Feraye*, *Yörük Kızı*), baba tarafından kız çocuğuna (*Aşkın Ne Yaralar Açtı Ciğerimde*) yönelik somut bir delil olmadan gerçekleşmesi kız kardeşi/kızı başka biri ile paylaşamama kompleksine işaret etmektedir. Bu etkenle, öldürme eylemi patolojik kıskançlık tablosu içine girmekte ve Othello Sendromu ile örtüşmektedir.

Halk vicdanı türkülerde farklı şekillerde vuku bulmuş ölüm hadiselerini elbette trajik ifadelerle söze ve ezgiye dökerken normal şartlarda toplumsal yaklaşımın kabullenmediği durumlarda bile aynı reaksiyonu göstermiştir. Halk, öldürme hadisesini kişiye, statüye, olay şekline göre değerlendirmemiştir. Halk, normal şartlarda –inanç, ahlak anlayışı bağlamında- kabullenmediği, ötekileştirdiği, onay vermediği olgularda bile insanın öldürülmesi durumunu her ne sebeple olursa olsun meşrulaştırmamıştır.

Halkın yüklendiği misyonlardan belki de en önemlisi artık kendini müdafaa edemeyecek durumda olan mağdurun vekâletini üstlenmesidir. Halk, vuku bulan hadise üzerine türküyakararak hem suçluları işaret etmekte hem de kurbanın sözcüsü olmaktadır. Bu bağlamda yakılan türküler bir bakıma gerçekleşmesi muhtemel benzer olaylara karşı halkın takınacağı tavrın ve yer alacağı tarafın hangisi olacağına da referans olma fonksiyonuna sahiptir.

Notlar

- 1 Ayrıntılı bilgi için bkz: Doğan Cüceloğlu, *İnsan ve Davranışı*. Remzi 2006, 413.
- 2 Ayrıntılı bilgi için bkz: İhsan Turgut, *Sanat Felsefesi*, Üniversite Kitabevi, İzmir, 1993, 7.
- 3 Abi bkz: ARİSTOTELES *Poietika*. Bilim ve Sanat, Ankara, 2005, ss.1-15.
- 4 Detaylı bilgi için bkz: Ali Yakıcı, *Halk Şiirinde Türkü, Tanım-Tasnif-İnceleme- Metin*, Akçağ, Ankara, 2007, 35-40.
- 5 Sunam: Fahri Kayahan, Fahriye adlı güzel bir kız ile karşılaşır ve evlenirler. Bu evlilikten sonra 1936 yılında talihsiz bir olay yaşanır. Olay hakkında pek çok rivayet mevcuttur fakat en çok bilineni şu şekildedir: Malatya da o dönemin kadınları arasında yaygın olan hamam etkinliklerinin birinde Fahriye Hanım'ın dışarıdan görünmesinin mümkün olamayacağı bir yerdeki benini yakın arkadaşı Neriman Hanım görmüştür. Akşam eve geldiğinde de kocası Mustafa Bey'e gördüğü Fahriye Hanım'ın sırtındaki benden bahseder. Aradan zaman geçer Fahri Bey, kahvede Mustafa ile karşılaşır. Aralarında bilinmeyen bir sebepten dolayı çıkan tartışmada Mustafa Bey hiddetlenir ve *ben senin karının sırtındaki beni bilirim* der. Fahri Bey büyük bir hayal kırıklığıyla karısına olanları anlatır. Karısı onu herhangi bir ihanet olmadığına ikna etse de Fahri Bey'in içindeki bu şüphe son bulmaz. Bu hadise sebebiyle karısına kötü davrandığı için evin huzursuzluğu artar ve buna dayanamayan Fahriye Hanım adını temize çıkarmanın başka bir yolu olmadığını düşünerek sabaha karşı evinde kendini asar. Başka bir rivayete göre ise Fahri, dedikoduları kaldıramaz ve karısını kendi elleriyle öldürür. Türkü ile ilgili olarak bu ve buna benzer pek çok rivayet mevcuttur fakat hangisinin gerçek olduğu kesin olarak bilinmemektedir (<https://www.sehriyar.info/?pnum=593&pt=Uyan%20Sunam%20Uyan>).
- 6 Pencereden Bir Taş Geldi (Mamoş): Elazığ'da hatırı sayılan ve çok sevilen bir imam olan Bekir Hoca, mahallede güzelliği dillere destan fakat kendisinden yaşça epey küçük bir kızla evlenir. Bu kızın başka bir sevdiği vardır. Mamoş. Bekir Hoca bu kız ile evlenmek isteyince itibarı sebebiyle kızını ona vermişler. O zamanlar da kızın fikrini pek soran olmadığı gibi kızın Mamoş'la birbirlerini sevdikleri bazıları kimseler tarafından bilinmektedir. Bu gizli aşk kız evlendikten sonra da devam etmiştir. Genç gelin Mamoş ile gizli gizli görüşmeye devam etmektedir. Komşular tarafından çıkan söylenti Bekir Hoca'nın kulağına gidince Bekir Hoca da durumun

doğru olup olmadığını anlamak için bir plan düşünür. Kimselere görünmeden bahçedeki söğüdün dalına çıkıp gizlice bekler. Bekir Hoca, Mamoş'un evine geldiğini ve karısının onu evin arka kapısından içeri aldığını görür. Öfkeyle içeri girip hem karısını hem de Mamoş'u kurşunlar(Güven, 2005:468-471).

- 7 Kapıyı Kösleyeydin (Fidos):Harput'da bir umumhanede çalışan Fide isimli genç bir kadın vardır. Fide, güzelliğinin farkında olmasının getirdiği güvenle pek çok insanla birlikte. Bunların içinde tanınmış bir ailenin oğlu olan Ünës de vardır. Ünës, medreseden fırsat buldukça soluğu Fide'nin umumi evinde almaktadır. Hovardalarının arasında en çok sevdiğinin Ünës olduğunu söylese de Fide, başkalarıyla da görüşmeye devam etmektedir. Ünës, arkadaşlarıyla Toptop denilen bir mevkiye gezmeye gider. Genç delikanlı alkolün etkisiyle dönüştü Fide'nin evine uğrar. Hâlbuki içeride başka bir misafir vardır. Fide, felaketi görür gibi kapıyı açmak istemez. Ünës içeri girmekte ısrar edince çaresiz kalarak kapıyı açar. Ünës, içeri girince Fide'nin birkaç erkekle içki masasında eğlendiğini görür. Bu masaya Ünës de dâhil olur. Fide, Ünës'in yanından kalkıp başkasının yanına oturur ve bu da yetmiyormuş gibi genç delikanlıyla alay etmeye başlar. Bu duruma içerleyen Ünës, kıskançlık ve alkolün etkisiyle deliye döner. Evdeki diğer misafirler bir arbede çıkacağı anlayıp evi terk eder. Ünës ile Fide yalnız kalınca Ünës, belindeki hançeri çıkarıp Fide'nin kalbine saplar. Fide oracıkta ölür.
- 8 Kalk Gidelim Haco Gelin Bu El Bize Yaramaz: Barak ovasından Haco (Hacer) gelin, kara kaşlı kara gözlü güzellikleriyle nam salmış kızlar içinde sarışın bir kızdır. Onu görenler cerene (ceylan) benzetirler. Haco gelini, komşu köylerden tanınmış bir ailenin oğluna isterler. Kızın babası kızının da fikrini aldıktan sonra kızı oğlana verir. Haco düğün günü, gördüğü ve sevdiği gence değil, onun ağabeyine gelin gittiğini öğrenir ve ağlamaya başlar gelip ne olduğunu sorduklarında ise Haco'nun küçük oğlana varmak istediğini ancak onun abimesi verildiğini öğrenirler. Haco kızın babası durumu öğrenince oğlan evine *kızın gönülü küçük oğlanda, ben kızımın gönülünü yıkamam* der. Bu hadise üzerine Haco küçük oğlana gelin gider. Düğün kurulur ve oğlan evi Haco'yu almaya gelir. Gelin atla götürülürken, düğün alayının başında bulunan güveyin ağabeyi şeytana uyar ve aklından bu güzel Hoca benim avradım olacaktı, şimdi kendi elimle kardeşime yar etmeye götürüyorum diye geçirir. Cebinden çıkardığı yaylı bıçağı, atın üstünde salınan Haco'ya iki kere saplar. Gelin atın üstünden düşüp oracıkta ölür. Bu trajik hikâye üzerine Barak köylüleri bu türküyü yakarlar.
- 9 Feraye: 800 yıldır anlatılan bir hikâyeye dayanan türkü, Menteşe beyinin oğlu İlyas ile bir Türkmen demircisinin kızı Feraye'nin aşk öyküsünü anlatır. İlyas ava çıktığı bir gün Feraye ile karşılaşır ve orada birbirlerine âşık olurlar. İlyas'ın ailesi ilk başta 'bey oğluna bey kızı yakışır' diyerek kızı oğullarına uygun görmezler. Ancak İlyas ailesini ikna eder ve kızı istemeye giderler. Feraye'nin babası bu işe razı olur ve kızını bey oğluna verir. Kızın ağabeyi Mistik, olaydan haberdar olunca 'bunlar nerede görüşmüş de sözleşmişler' diyerek duruma razı gelmez. Feraye'nin gönülü de İlyas'ta olduğu için âşıklar haberleşir ve Dipsiz Kapuz'un önünde buluşmaya karar verirler. Feraye devesini katarlayarak buluşma yerine gider ve İlyas'ı beklemeye başlar. Fakat ağabeyi Mistik onu izlemiştir. Aniden Feraye'nin karşısına çıkan Mistik hançerini kız kardeşine saplamaya başlar ve Feraye darbelerden dengesini kaybederek Dipsiz Kapuz'a yuvarlanarak can verir. Ağabeyi Mistik da orada kendi canına kıyar (Deveci, 2007: 322-323).
- 10 Aşkın Ne Yaralar Açtı Çiğirimde: Şanlıurfa bölgesinde çok sevilen bir bey vardır. Uzun yıllar çocuğu olmayan bu bey sonunda bir kız evlada sahip olur ve ona gözü gibi bakar. Güzelliğiyle nam salan bu kız büyür ve kızı istemek için konağa gelip giden görücüler de artmaya başlar. Fakat ne bey kızını bu yigitlere verir ne de kız onları ister. Kız bir gün bahçede meyve toplarken güzel bir türkü duyar ve peşine düşer. Türküyü söyleyenin kara yağız bir delikanlı olduğunu görür ve gönülünü ona kaptırır. Oğlan da bu güzellik karşısında erir ve o günden sonra gizlice haberleşmeye başlarlar. Oğlan da kız da annelerine durumu anlatır. Kızın annesi korkarak kızının bu halini Bey'e anlatır. Buna hiddetlenen bey bu işe razı olmaz. Buna rağmen oğlanın tarafı görücü olarak Bey'e gider. Bey münasip bir şekilde reddeder fakat oğlan vazgeçmez ve hatırı sayılır kişilerle birkaç kere daha istemeye gider. Bey inatçıdır ve kızını vermeyecektir. Âşıkların birlikte olmak için kaçmaktan başka çareleri yoktur. Kaçtıktan sonra Bey, onları her yerde aratmaya başlar ve kızını bularak konağa getirir. Hiddetini yemeyen bey bir gece kızının odasına elinde palayla girer ve onu öldürür. Kızının cesedini kucağına alan baba acılar içinde türküde geçen sözlerle feryat eder (Güven, 2005: 309-313).
- 11 Yörük Kızı: Çökertme türküsünün Halil'i bir suçtan dolayı hapis yatarken kız kardeşi bir grup genç tarafından tecavüze uğramıştır. Halil hapisten çıkınca bu hadiseyi öğrenir ve kız kardeşini suçlunun kim olduğu ile ilgili sorgular. Birden fazla kişinin olduğunu öğrenince kız kardeşini öldürür ve cesedini sırtlayarak yanmak üzere olan bir kireç ocağının içine atar (Deveci, 2007: 108).

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu makale tamamıyla özgün bir araştırma olarak planlanmış, yürütülmüş ve sonuçları ile raporlaştırıldıktan sonra ilgili dergiye gönderilmiştir. Araştırma herhangi bir sempozyum, kongre vb. sunulmuş ya da başka bir dergiye değerlendirilmek üzere gönderilmemiştir.

Research and Publication Ethics Statement

This is a research article, containing original data, and it has not been previously published or submitted to any other outlet for publication. The authors followed ethical principles and rules during the research process. In the study, informed consent was obtained from the volunteer participants and the privacy of the participants was protected.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Bu makaledeki birinci yazar % 100 düzeyinde çalışmanın hazırlanması, veri toplanması, sonuçların yorumlanması ve makalenin yazılması aşamalarına katkı sağlamıştır.

Contribution Rates of Authors to the Article

The first author in this article contributed to the 100% level of preparation of the study, data collection, interpretation of the results and writing of the article.

Destek Beyanı

Bu çalışma herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmemiştir.

Support Statement (Optional)

There is no conflict of interest between the authors of this article.

Acknowledgement (Optional)

Çıkar Beyanı

Çalışma hazırlanırken; veri toplanması, sonuçların yorumlanması ve makalenin yazılması aşamalarında yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması durumu söz konusu olmamıştır.

Statement of Interest

There is no conflict of interest between the authors of this article.

Kaynakça

- Aritoteles (2005). *Poetika* (N. Kalaycı. Çev.) Bilim ve Sanat.
- Bilgin, N. (2013). *Tarih ve kültürel bellek*. Bağlam.
- BMA (The British Medical Association) (2002). *Illustrated medical dictionary*. A Dorling Kindersley Book.
- Cüceloğlu, D. (2006). *İnsan ve davranış*. Remzi.
- Deveci, Ü. (2007). *Deniz üstü köpürür: Muğla türküleri ve hikâyeleri*. Muğla İl Kültür Müdürlüğü.
- Deveci, Ü. (2018). *Altın tasta gül kuruttum*. Kesit.
- Dinçmen, K. (1997). *Psikiyatri ve mitos*. Pan.
- Eliade, M. (1993). *Mitlerin özellikleri* (S. Rifat. Çev.) Simavi.
- Enoch, M. D. ve Ball, N. B. (2013). *İlginç psikiyatrik sendromlar*. Okuyan Us.
- Erhat, A. (1978). *Mitoloji sözlüğü*. Remzi.
- Güven, M. (2005). *Türkiye sahasındaki hikâyeli türküler üzerine bir araştırma* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.
- Hamilton, E. (2004). *Mitologya* (Ü. Tamer. Çev.) Varlık.
- Jung, G. K. (2006). *Analitik psikoloji* (E. Gürol. Çev.) II. Baskı, İstanbul: Payel.

- Kingham, M. ve Gordon, H. (2004). Aspects of morbid jealousy. *Advances in psychiatric Treatment*, (10).
- O'Brien, M. (2005). The anatomy of Achilles tendon. *Foot Ankle Clin*, (10). 225-38.
- Oğuz, M. Ö. (2001). *Halk şiirinde tür, şekil ve makam*. Akçağ.
- Shakespeare, W. (2019). *Kış masalı* (Ö. Nutku. Çev.) Türkiye İş Bankası.
- Shakespeare, W. (2020). *Othello* (Ö. Nutku. Çev.) Türkiye İş Bankası.
- Sophokles. (2016). *Kral Oidipus* (B. Tuncel. Çev.) Türkiye İş Bankası.
- Todd, J. ve Dewhurs, K. (1955). The Othello syndrome: A Study in the psychopathology of sexual jealousy. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 122, (4).
- Turgut, İ. (1993). *Sanat felsefesi*. Üniversite Kitabevi.
- Tülücü, S. (2004). Binbir gece masalları üzerine (Seçilmiş bir bibliyografya ile). *AÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (22).
- Türkçe Sözlük (2019). *Yosma*. Türk Dil Kurumu.
- Yakıcı, A. (2007) *Halk şiirinde türkü, tanım-tasnif-inceleme-metin*. Ankara: Akçağ.

E-kaynak

- Aydoğan, O. (2020). *Uyan sunam uyan*.E-dergi: Şehriyar(<https://www.sehriyar.info/?pnum=593>). Erişim Tarihi: 16.12.2021.

Bu eser Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır. (This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License).